

Herinneringen van een oude, Haagse vogelaar

M. J. Tekke

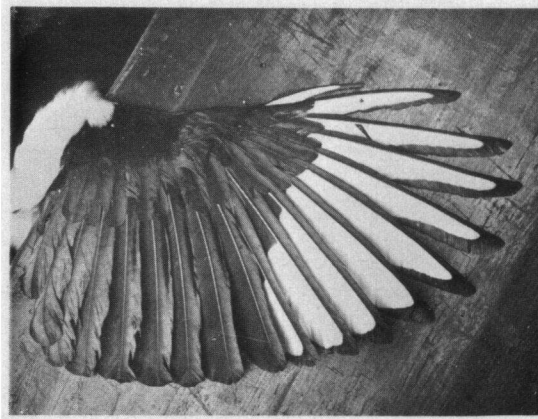
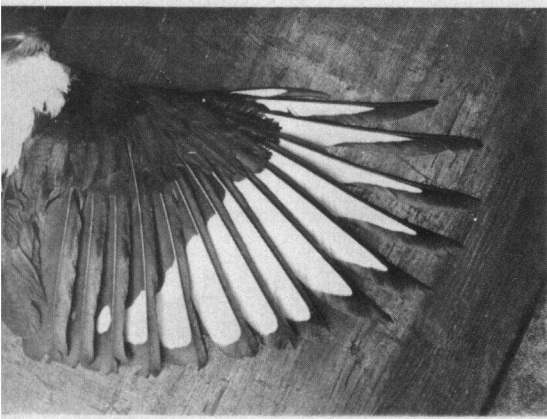
Het was maar behelpen

In mijn jongensjaren ging het waarnemen van vogels uitsluitend met het blote oog. Over een kijker werd niet eens gedacht en als je wat bijzonders had gezien, kon je het nooit controleren. De enige boekjes waren 'Het Vogelboekje' van dr. Jac. P. Thijssen (1912) en de 'Vogels van Nederland' door dr. P. G. Buekers (1903); het eerste werkje bevatte slechts schetsjes van de schrijver en tegen het tweede hadden wij toen al bezwaren. Alle tochten werden lopend gemaakt, een fiets kreeg je pas op de HBS. Wij moesten dus alles zelf uitzoeken en dat ging moeizaam, maar je leerde er veel van. Langs het strand zochten wij naar dode vogels en alles wat wij vonden werd mee naar huis genomen in de rugzak. Thuis begon de studie, iedere vogel werd van buiten en van binnen bekeken, alle delen werden gemeten en geregistreerd. De verse exemplaren werden geprepareerd, een vak dat wij onszelf aanleerden. Wij snuffelden in bibliotheken hoe je het geslacht in het lichaam moest bepalen. Er werden aantekeningen gemaakt van de maaginhoud, die wij daarvoor opensneden. Als wij een vogel niet konden thuisbrengen, gingen wij ermede naar het Haagse Schoolmuseum, toen gevestigd aan de Nieuwe Haven. Rottende exemplaren waren voor ons geen bezwaar: er bleef altijd wel wat over dat de moeite waard was: vleugels, poten en de schedel. Zo'n vogelkop werd zoveel mogelijk van veren en huid ontdaan en daarna uitgekookt in een speciale pan, die wij thuis daarvoor hadden gekregen. Dikwijls was tijdens zo'n proces het gehele huis vergeven van de stank. De uitgekookte schedels werden verder gereinigd en na gebleekt te zijn in waterstofperoxide, kwamen zij in onze verzameling terecht.

Het pad van een vogelaar liep toen niet over rozen, doch wij vergaarden een massa kennis. Zo wisten wij b.v. dat de zwart/wit-verdeling van ekstervleugels nooit hetzelfde was. Wij vonden in de magen van Futen veren van de vogel zelf; eerst veel later vonden wij in de boeken, dat het vermoedelijk iets met de spijsvertering te maken had. Uit de tientallen Zwarte Zeeëenden, die door onze handen zijn gegaan, leerden wij de bruine, jonge mannetjes van de de bruine vrouwtjes onderscheiden; de eerste vertoonden soms een enkel zwart ruiveertje op de wangen of op de flanken. De huidige jeugd wordt het wel gemakkelijk gemaakt met de in kleuren geïllustreerde veldgidsen, doch ik ben toch dankbaar, dat ik zo'n moeilijke leerschool heb gehad, want het is mij in latere jaren dikwijls gelukt, van een paar veren te kunnen zeggen, aan welke soort zij toebehoren.

Het tweede broedgeval van de Kleine Bonte Specht in Meijndel

Van het begin af heb ik deel uitgemaakt van de 'oude' Meijndel-Commissie, afdeling Vogels, onder de bezielende leiding van wijlen dr. A. Schierbeek. Ik werd er voor gestrikt, omdat ik reeds lang het terrein van haver tot gort kende. Zo wist ik feilloos ieder jaar de legfels van de Nachtzwaluw te vinden. Ook de plaats waar de Griel zijn eieren aan de grond toevertrouwde, was mij precies bekend. De Torenavalk was daar toen een zeldzame broedvogel, doch ieder jaar vond ik zijn nest in de kaarsrechte, hoge conifeer, die aan de begin van de Bierlap stond.

Vleugels van 2 verschillende Eksters; let op de afwijking in de zwart/wit-verdeling.

Foto's: M. J. Tekke

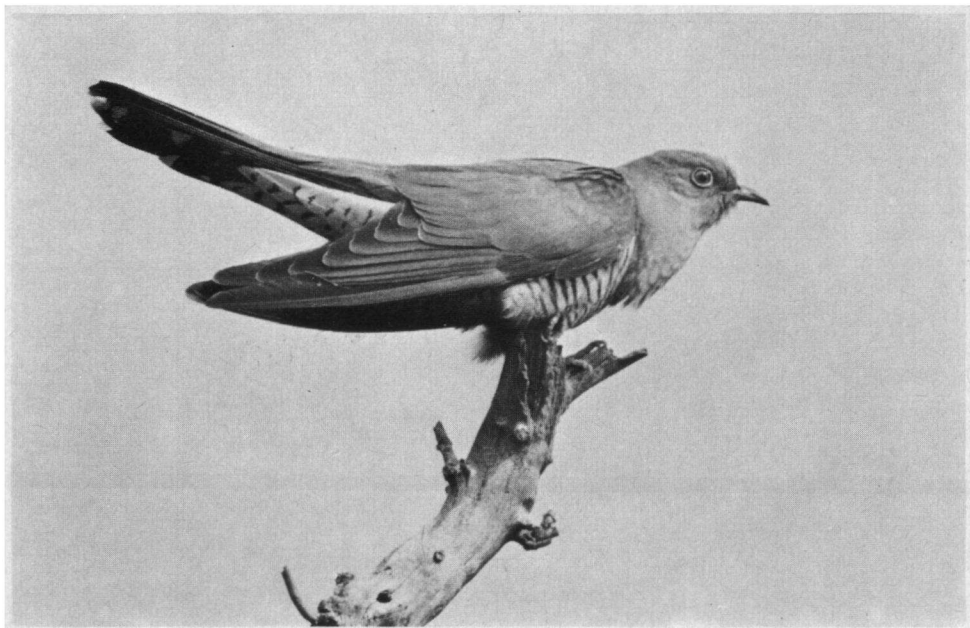
Nachtelijk ringen van Spreeuwen in de Bosjes van Poot in 1931. Van onderen naar boven: dr. K. Waldeck, wijlen dr. J. C. Koch (die geen Spreeuwen eet, doch lipringen met zijn tanden sluit) en wijlen J. P. Bouma. Foto: F. P. J. Kooljmans.

Komend van 'De Kievit', lag aan het begin van de Meijendelseweg aan de linkerkant het landgoed 'Nieuw-Marlijn'. Het was nogal vogelarm, omdat er weinig struiken waren en grotendeels coniferen. Om de broedvogelbevolking wat op te vijzelen, gelukte het mij de eigenaar van het terrein, de Rotterdammer J. Mees PRzn., te bewegen veertig nestkastjes te kopen. Zij werden geleverd door de Plantenziektenkundige Dienst in Wageningen, compleet met instructie. Direct het eerste broedseizoen had ik succes: 75% van de kasten was bezet. Je had er wel je handen aan vol: je moest voortdurend het nestmateriaal van de Huis-
mussen eruit gooien. Iedere week moest er gecontroleerd worden en dat betekende, een tocht langs 40 bomen, gewapend met ladder en notitieboek.

Op 28 mei 1925 ontdekte ik in een loofboom een nestgat, dat moest toebehoren aan een Kleine Bonte Specht, die in de buurt rondscharrelde. De soort gold toen als een 'zeldzame broedvogel'. Het staat beschreven in het Haagse Vogelboek (1925) van mijn vriend wijlen Jan Bouma en dat was Publicatie Nr. 1 van de Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en Omstreken. Ik wilde wel bewijzen hebben voor zo'n zeldzaam broedgeval en klom in de boom. Door het vlieggat stak ik een tandartsspiegeltje, u weet wel zo'n rond spiegelkje aan een steeltje. Dat was mijn vaste gereedschap voor holenbroeders. Het gat was te diep en te donker, zodat de inhoud van het nest niet in de spiegel verscheen. Wat nu? Mijn jongste broer ging altijd met mij mee op die controletochten en hij stond voor niets. Hij had het brein van een uitvinder en een technische knobbel. 'Laat me maar even alleen' zei hij. Het duurde inderdaad maar even. Al het elektrisch draad dat hij bij zich had, verbond hij aan elkaar en aan het eind had hij het gloeilampje uit zijn fietslantaarn bevestigd. Ik moest met de spiegel weer de bodem in en het gloeilampje in het gat laten zakken; dat zou verlicht worden als mijn broer beneden stroom opwekte door de draden aan de dynamo van de fiets te verbinden en het voorwiel rond te draaien. Beneden werd proefgedraaid en het ging prachtig. Toen ik boven bij het nest zat, bleek dat de draad te kort was en wij hadden niets meer. 'Niets aan te doen' zei mijn broer, 'dan ga ik ook de boom in met fiets en al'. Wij klommen weer, hij zat één- en ik zat tweehoog en zo werd de nestholte van de Kleine Bonte Specht verlicht en ik kon in het spiegelkje de witte eieren tellen.

Nachtbrakers

In 1931 bereikte het Ringstation Wassenaar een internationale oproep van de Vogelwarte Sempach in Zwitserland om zoveel mogelijk Spreeuwen te ringen. Het Ringstation Wassenaar werd in 1927 door enige Haagse amateurs gesticht door een vinkenbaan met vinker in loondienst te nemen. Het was gelegen in het terrein van de Haagse waterleiding tussen het Koningsbos en de Prinsenberg. Er bestond een nauwe samenwerking tussen de directie van de Waterleiding en het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, totdat de oorlog in 1940 een einde aan de werkzaamheden maakte. Het was het eerste vogelringstation van Nederland en kreeg internationale bekendheid. Een mededeling over het werk,

**De Koekoek lijdt een leven dat totaal afwijkt van normaal vogelleven.
Kennemerduinen, mei 1975.**

Foto: Hans Schouten

de jaarverslagen en de talrijke publicaties in binnen- en buitenland zult u tevergeefs zoeken in het boek 'Meijndel', in 1974 uitgegeven door de Haagse Duinwaterleiding ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan. Op de najaarstrek werden door het ringstation steeds grote aantallen Spreeuwen geringd, doch om het aantal op te voeren viel het oog op de sinds jaren bekende slaappleaats aan de Bosjes van Poot. Daar sliepen 's nachts een onnoemelijk aantal (vele tienduizenden) Spreeuwen, maar over de wijze om deze te vangen, daar moest eerst zwaar over nagedacht en proefgedraaid worden. Op de voorbereidende expedities bleek, dat op donkere nachten, zo geluidloos mogelijk door de lage dennen lopend, 4-5 vogels tegelijk met de hand gegrepen konden worden. Voor heldere maannachten echter hadden wij een andere methode uitgekiend. Dan moest meer op afstand gewerkt worden met grote schepnetten van zwart textiel. Met een vlugge zwaai over de top der dennen, die uitpuilden van de slapers, werden zij bemachtigd. Iedere ringer hevelde telkens zijn vangst over in een gonjebak, die om zijn lenden werd vastgemaakt en van voren sloot met een elastieke band. Als de zak flink vol was en zwaar werd, ging je daarmee naar de ringcentrale op een open plek, in het donker vindbaar door een stormlantaarn aan een hogere den bevestigd. Twee vogelaars, gezeten op een aantal zakken, uitgespreid over de dikke laag uitwerpselen, ledigden de inhoud van de zak in een grote, platte kooi en hieruit werd vogel voor vogel geringd en losgelaten. Iedere nacht werden enige honderden ringen opge maakt en dikwijls kwam het einde pas om twee uur. Voor dit werk waren de oudste kleren die je bezat nog mooi genoeg; wij droegen wonderlijke hoofddekseis: hoeden en mutsen zonder rand en de handen moesten met polsmoffen beschermd worden tegen de prikkende dennennaalden. Menig laat vriend paartje sloeg op de vlucht, als zij zo'n troep spookfiguren met brandende lamp en schepnetten zagen naderen.

Zo werden met medewerking van de Club van Haagse Trekwaarnemers in maart en april 1931 in 12 nachten meer dan 4000 Spreeuwen geringd; het aantal deelnemers per nacht varieerde van 2-6 personen. Op de foto, genomen door mijn vriend, de Haagse vogelfotograaf F. P. J. Kooijmans, is op de voorgrond nog één levende vogelaar zichtbaar nl. dr. K. Waldeck; voorts van onderen naar boven mijn overleden vrienden dr. J. C. Koch en J. P. Bouma.

Spoedig werden de eerste resultaten van het ringwerk bekend o.a. door terugmeldingen bleek, dat het voedselgebied van de slapers zich tenminste uitstreekte tot Delft, Oegstgeest en Naaldwijk. Eens vond ik overdag onder de dennen twee dode exemplaren naast elkaar, met opeenvolgende ringnummers uit Estland; zij waren als jongen uit één nest geringd. Het waren avontuurlijke en romantische belevenissen en altijd zal het nachtelijk concert uit de duizenden kelen mij bij blijven. Het was een mengelmoes van fladderende, kwekkende en zingende Spreeuwen, met de nodige imitatiegeluiden, waardoor men zich in een betoverd bos waande.

Tapultennest boven de grond gebracht, doch de eieren liggen zoals zij werden aangetroffen: 3 eieren van de Tapuit — de lichtgekleurde — in de nestkom, waarbij 1 koekoeksei en 3 koekoekseieren uitgeworpen, daarbuiten. Foto: J. C. Koch.

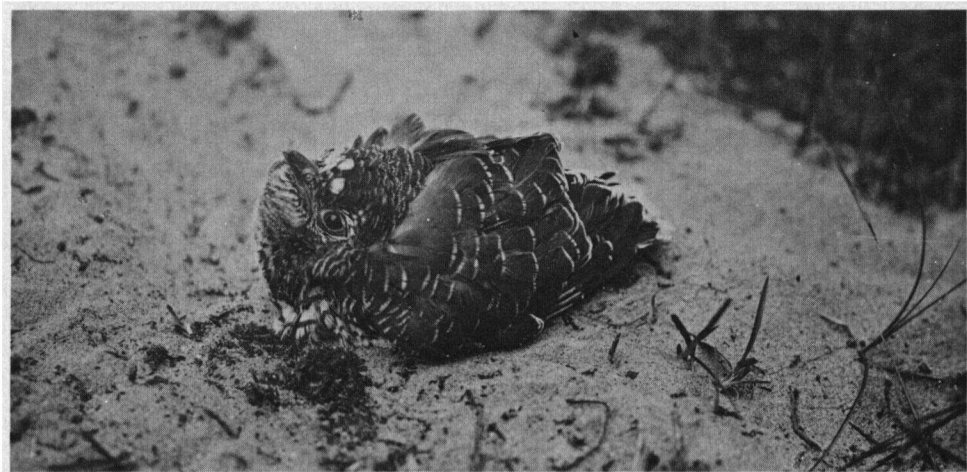
Het is niet altijd koekoek-éénzang

Er zijn vogelsoorten, die je je hele leven blijven boeien. Eén daarvan is de Koekoek en dat komt, omdat hij een leven lijdt, dat totaal van het normale vogelleven afwijkt. Om een paar van die verschillen te noemen: er wordt geen nest gebouwd; hoeveel eieren legt een wijfje; welke pleegouders aanvaarden een koekoeksei en welke niet; ieder wijfje legt eieren van een bepaalde kleur en tekening, sterk uiteenlopend van effen blauw tot bruingrijs met vlek-tekening; die kleur komt overeen met die van de eieren der pleegouders, maar dat gebeurt weer niet altijd; mannetje en vrouwtje maken verschillende geluiden en er komen vrouwtjes voor met een rossig vederkleed; wat zo'n kaal koekoeksjong, pas uit het ei, al niet in het nest presteert! Ik kan nog wel doorgaan, doch u kunt het beter zelf lezen, want er zijn vele boeken over volgeschreven.

Altijd heb ik het een belevenis gevonden als ik een nest vond met een koekoeksei, doch wat ik in 1938 meemaakte slaat alle records. De eer komt toe aan mijn vriend, wijlen dr. J. C. Koch.

Wat zo'n koekoeksjong al niet presteert!

Foto: M. J. Tekke

Dicht bij het Ringstation Wassenaar in de Waterleidingduinen, vond hij op 15 juni 1938 een bijna voltooid nest van een Tapuit in een oud konijnenhol. Op 17 juni bevatte het nest 2 eieren: één van een Tapuit en één van een Koekoek. Op 21 juni werden er in de nestgang 3 koekoekseieren aangetroffen, buiten de nestkom; in het nest zelf 3 tapuiteneieren en nog eens één koekoeksei. Het was duidelijk, dat er van een dergelijk legsel niets terecht kon komen. Ongeloflijk, 4 koekoekseieren in één nest: wij zijn er sprakeloos van geweest! De Tapuit had normale, lichtblauwe eieren; de eieren van de Koekoek verschilden onderling van kleur, afmeting en tekening, doch alle waren van een min of meer grijsbruine kleur. Uit de verschillende eitypes konden wij afleiden, dat 4 verschillende koekoekswijfjes het zelfde tapuitennest hadden bezocht. Dat was toen in geheel Europa nog nooit waargenomen, een unicum dus en dat is het waarschijnlijk vandaag nog. Drie in één nest was wel bekend. Niet kon worden vastgesteld, wie de drie eieren van de Koekoek uit de nestkom geworpen heeft, de pleegmoeder of de indringer. Gedacht werd wel aan de tapuitenmoeder, omdat zij het wellicht te veel van het goede vond: het nest werd verlaten. Later, bij het uitblazen van de eieren, bleek geen spoor van bebroeding. Alle zeven eieren bevinden zich in onbeschadigde staat, als bewijsmateriaal, in de verzameling van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

● M. J. Tekke, Harderwijkstraat 136, 's-Gravenhage.

(Zie ook 'De Wulp', Jrg. 6, no. 4, 1975, pag. 56.)

3Jan P. Strijbos had op dit artikel het volgende te vertellen: „Met enorm plezier heb ik je ontboezeming gelezen. Ik heb hartelijk gelachen om je kostelijk verhaal over dat nest van de Kleine Bonte Specht. Mijn eigen jeugdervaringen kloppen met de jouwe. Wij bezaten niets, alleen een niet te doven enthousiasme. Wij hadden geen duiten, geen fiets, geen kijker, geen geschikte literatuur. Wij tippelden ons het apezuur, niemand die ons de weg wees of raad gaf en de kennis, die wij veroverden was koek van eigen deeg. Wij doorliepen een leerschool, die aan de tegenwoordige jeugd totaal onbekend is. Maar wij gaven onze ogen wel de kost en werden niet verwend met een dure prismakijker. Maar ik geloof dat onze ogen daardoor beter geëfend en getraind werden dan bij velen van tegenwoordig. Wat hebben de tegenwoordige vogelaars niet een boeken tot hun beschikking. Wij moesten alles veroveren en het is goed, dat je daarop nog eens de klemtoon liet vallen. Wat deden wij op die lange tochten een terreinkennis op en hoe leerden wij onze wereld kennen. Van haver tot gort zou ik zeggen.”

Vroeg bouwende Futen

Op 19 januari had een paartje Futen, waarvan de man nog in het winterkleed, het wijfje al in zomerkleed was, al een nest gebouwd in een slootje in het Amsterdamse bos. Op deze datum had het nest, volgens mij, de gebruikelijke hoogte al bijna bereikt; de Futen sleept en nog voortdurend takken, planteresten en rietstengels aan om erin te verwerken.

De dag daarop brak de storm los. De waterstand in het slootje (rechtstreeks aangesloten op een veel groter water) steeg sterk en van het nest bleef alleen de bovenste top boven water. Op 20, 21, 22 en 23 januari waren allebei de Futen nog bij het nest en elke dag bouwden ze er nog voortdurend aan, hoewel het nest daar niet zichtbaar op vooruitging. Na 23 januari heb ik de Futen niet meer bij het nest gezien.

● R. Daalder, Veluwelaan 9, Amsterdam.

Vroeg futenbroedsel

Op 29 januari 1976 zagen wij een Fuut met twee jongen van, naar schatting, tussen 1 en 2 weken oud in de Ooypolder bij Nijmegen. Omdat het al een paar nachten had gevoren (in de nacht van 28 op 29 januari \pm 8° onder nul) en er een stevige wind stond was de plas, waarop wij hen zagen, op enkele stukken na dichtgevroren. In een van deze wakken zwom de Fuut met twee jongen. De jongen doken steeds weg, waarbij ze het ijs/de ijsrand als beschutting gebruikten. Na een duik verscheen vaak alleen het kopje onder de rand van het ijs

vandaan. De oudervogel (slechts één) was volledig in zomerkleed. De nacht van 29 op 30 januari vroom het \pm 13° bij een harde oostenwind. Bij controle op 30 januari waren de vogels verdwenen.

● J. v. d. Berg & C. van Kempen, Middachtenstraat 313, Nijmegen.

Gevaarlijke tv-masten

Ten gevolge op het bericht in 'Korte mededelingen' (pag. 39) van no. 1 (1976) kan ik thans mededelen dat burgemeester Samkalden mij in zijn schrijven van 28 mei j.l. heeft beloofd, dat nog dit jaar met de aanleg van het Centraal Antenne Systeem zal worden begonnen, waarbij dan 5000 huizen per maand zullen worden aangesloten en de oude tv-masten met de verraderlijke tuidraden zullen worden verwijderd. Behalve een belangrijke vermindering van het aantal slachtoffers onder de vogels bereikt men hiermede, dat de zogenaamde sky-line van de stad niet langer wordt ontzien door onteerbare — en vaak nog schots en scheef hangende — tv-masten. Wellicht is dit iets ter navolging voor andere steden met ware mastbossen van tv-masten?

● A. A. H. Klees, Fibigerstraat 3-huis, Amsterdam-Watergraafsmeer.

Rectificatie:

In nr. 3 (1976) bladzijde 135. De 23e en 24e alinea van boven komt de zin 'Het andere gedeelte van het terrein, uitgezonderd het deel tussen Snakkerbouren geroever werd het meest bezocht' moet geheel komen te vervallen.